

Rahaerimielisyydet suomalaisten vanhuuseläkeläisten parisuhteissa

RIKU WALLIN & KATI AHONEN & ILARI ILMAKUNNAS & ANNIINA KAITTILA & SUSAN KUIVALAINEN

Artikkelissa tarkastellaan rahaan liittyvien erimielisyyksien yleisyyttä sekä erimielisyyksiä selittäviä tekijöitä suomalaisten vanhuuseläkeläisten parisuhteissa. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että moni vanhuuseläkkeellä oleva kokee rahaan liittyviä erimielisyyksiä parisuhteessaan. Toistuvia raharistiriitoja selittävät muun muassa ikä, sukupuoli, erilliset tilit sekä taloudellinen paine.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Raha on yksi yleisimmistä erimielisyyksien aiheista parisuhteissa. Rahakonfliktit liittyvät tyyppisesti eriäviin näkemyksiin rahankäytöstä tai rahan hallinnan tavoista (Kaittila 2020). Rahakonfliktit kärjistyvät muita riitoja useammin vakaviksi ja suhteen hyvinvointia uhkaaviksi. Ne ovat myös yhteydessä psyykkiseen huonovointisuuteen aiheuttaen muun muassa masennusta ja ahdistuneisuutta. (Papp ym. 2009.) Konfliktien yleisyydestä ja haitallisista piirteistä huolimatta niiden tutkimus on ollut verraten vähäistä ja keskittynyt lähinnä työikäisten pariskuntien tarkasteluun. On kuitenkin viitteitä, että konfliktien ilmeneminen ja niitä selittävät tekijät vaihtelevat ikävaiheittain. Ikääntyneet esimerkiksi kokevat konflikteja harvemmin kuin nuoremmat (Duvander & Kridahl 2021; Kaittila 2012).

Ikääntyneiden pariskuntien rahakäytäntöjen tarkastelu on tärkeää, sillä yhä suurempi osa väestöstä on vanhuuseläkeikäisiä ja aiempaa suurempi osa heistä elää parisuhteessa miesten naisia nopeamman eliniän nousun vuoksi (Martikainen ym. 2019). Vaikka yksin asuminen yleistyy vanhemmalla iällä, yli 65-vuotiaiden kahden henkilön kotitaloudet kattavat noin 14 prosenttia kaikista Suomen kotitalouksista (Tilastokeskus 2022).

Ikäkkäät eroavat nuorista taloudellisen tilanteen ja kulutustapojen suhteen. Kahden eläkeikäisen kotitalouksilla on keskimääräistä parempi taloudellinen asema: pienituloisuus on heillä harvinaisempaa kuin esimerkiksi nuoremmilla pariskunnilla tai yksinasuvilla eläkeikäisillä (Tilastokeskus 2021b). Eläköitymisen myötä tulot kuitenkin tyyppisesti laskevat (Rantala ym. 2021), mikä voi asettaa uusia haasteita toimeentulolle. Toisaalta eläke turvaa säännöllisen ja vakaan tulotason, mikä voi vähentää toimeentulohuolia. Ikääntyneillä eläkeläisillä sosiaali- ja terveydenhuoltomenot yleistyvät sekä palveluiden tarve kasvaa (Vaalavuo 2018). Tämä saattaa vaikuttaa toimeentuloon ja kulutukseen. Esimerkiksi eläkeläisillä koettu terveys yhdistyy toimeentuloon siten, että mitä parempi on koettu terveys, sitä useammin rahaa jää yli pakollisten menojen jälkeen (Ahonen 2018). Eläkeikäisten kulutusaste ja kulutuksen rakenne eroavat työikäisistä. Eläkeikäiset kuluttavat pienemmän osan tuloistaan kuin työikäiset, ja kulutus painottuu työikäisiä enemmän asumiseen ja elintarvikkeisiin (Ahonen & Vaittinen 2015). Parisuhteiden rahakäytäntöjä tarkasteltaessa ikäikäillä on havaittu olevan vähemmän rahaan liittyviä erimielisyyksiä parisuhteissaan kuin työikäisillä (Duvander & Kridahl 2021; Kaittila 2012). Viimeaikainen tutkimus kuitenkin osoittaa myös

vanhuuden ikävaiheen ja erityisesti ensimmäisten eläkevuosien olevan alttiita erilaisille parisuhteen ristiriidoille (esim. Rauer & Jensen 2016). Vanhempien pariskuntien rahankäyttötavoista tai niihin liittyvistä ristiriidoista ei ole kuitenkaan juuri tutkimusta Suomessa.

Tässä artikkelissa tarkastelemme rahaan liittyvien erimielisyyksien yleisyyttä ja niitä selittäviä tekijöitä suomalaisten vanhuuseläkeläisten parisuhteissa. Tarkastelemme erimielisyyksiä selittäviä tekijöitä parisuhteen rahakäytäntöjen, taloudellisen tilanteen ja sosiodemografisten tekijöiden kautta. Tarkastelut perustuvat Eläketurvakeskuksen keräämään 55–85-vuotiaiden suomalaisten työvyttömyys- tai vanhuuseläkkeensaajien toimeentuloa ja taloudellista hyvinvointia koskevaan kyselytutkimusaineistoon.

Rahaerimielisyyksiä selittävät tekijät aiemmissa tutkimuksissa

Parisuhteen rahakäytännöt

Aiempi tutkimus osoittaa, että sukupuolinäkökulma on tärkeä teema rahakäytäntöjen ja niihin liittyvien konfliktien ymmärtämisessä (Kaittila 2012; Papp ym. 2009). Nyt eläkeiässä olevien pariskuntien elämänkaaren aikana parisuhteisiin liittyvissä odotuksissa ja käytännöissä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Maatalousyhteiskunnassa naisen asema oli miehelle alisteinen, ja mies nähtiin perheen päänä ja raha-asioista päättäjänä. (Haavio-Mannila 1968.) Naisten työssäkäynnin yleistymisen myötä naisten asema niin yhteiskunnan tasolla kuin parisuhteenkin sisällä vahvistui. Myös naisten odotukset perhe-elämään liittyvään päätöksentekoon osallistumisesta, kuten rahankäytöstä, kasvoivat (Beck & Beck-Gernsheim 2002). Naisten osallistuminen taloudelliseen vastuunkantoon ei kuitenkaan ole tarkoittanut yhtäläisiä mahdollisuuksia osallistua perheen taloudelliseen päätöksentekoon. Miehillä on useissa tutkimuksissa havaittu naisia parempi elintaso sekä enemmän valtaa tehdä rahaan liittyviä päätöksiä (Pahl 1989; Vogler & Pahl 1994). Rahaan, sukupuoleen ja valtaan liittyviin käytäntöihin kytkeytykin ristiriitaisia odotuksia ja toiveita, jotka osaltaan aiheuttavat ristiriitoja parisuhteissa.

Rahakonflikteja selittäviä tekijöitä tarkasteltaessa parisuhteiden rahakäytännöistä kiinnostavia ovat etenkin tuloerot sekä tilijärjestelyt parisuhteissa. Sukupuolten välinen tuloero on ha-

vaittavissa sekä työ- että eläkeikäisillä. Työmarkkinoilla naisten keskiansio oli vuonna 2019 noin 84 prosenttia miesten ansiosta (Tilastokeskus 2021a). Samoin naisten kokonaiskuukausieläke on yhä noin viidenneksen miehiä alempi (Kuivalainen ym. 2019). Tuloerojen vaikutusta parisuhdekonfliktien esiintyvyyteen on aiemmissa tutkimuksissa selitetty valtaresurssiteorian avulla (ks. esim. Ervasti & Kaittila 2015; Ruppanner 2010). Teorian mukaan henkilökohtaiset resurssit kodin ulkopuolella määrittävät yksilön mahdollisuuksia osallistua perheen sisäiseen päätöksentekoon. Olettamuksena on, että puolisollla, jolla on käytössään enemmän resursseja, kuten esimerkiksi tuloja tai omaisuutta, on enemmän valtaa myös perheen rahankäyttöön liittyvissä kysymyksissä (Blood & Wolfe 1960). On näyttöä, että suhteissa, joissa naisen tulot ovat suunnilleen yhtä suuret tai suuremmat kuin miehen, konflikteja esiintyy keskimääräistä enemmän (Lammi-Taskula 2007; Ruppanner 2010). Onkin esitetty, että naisten päätöksentekovalan kasvaessa arkeen liittyvät järjestelyt, kuten mihin perheiden yhteiset varat käytetään, eivät olekaan enää miehen sanelemia itsestäänselvyyksiä (Gilbert 1993). Tämä aiheuttaa osaltaan neuvottelutilanteita ja siten myös konflikteja parisuhteisiin (Ervasti & Kaittila 2015).

Pariskunnan taloudenhallintaa voidaan jäsentää kolmijaolla. Yhteisen tilin mallissa pariskunta yhdistää kaikki rahansa. Osittaisessa yhdistämisessä pariskunnalla on yhteinen tili sekä henkilökohtaisia tilejä. Rahansa erillään pitävillä on omat tilit. (Lott 2017; Duvander & Kridahl 2021.) Työikäisten suomalaispariskuntien yleisin taloudenhallintajärjestelmä on tulojen yhdistäminen: rahansa yhdistää kokonaan 36 prosenttia ja osittain 28 prosenttia. Rahansa kokonaan erillään pitää 31 prosenttia. Yhteisen tilin käyttö on Suomessa yhtä yleistä kuin EU-maissa keskimäärin, mutta se on harvinaisempaa kuin muissa Pohjoismaissa (Evans & Gray 2021).

Viimeaikainen tutkimus antaa aihetta pohtia, vastaavatko rahan hallinnan mallit ja niistä tehdyt tulkinnot tämän päivän parisuhteiden rahakäytäntöjä. Itsenäisen hallinnan muodot ovat yleistyneet, samoin osittain yhdistetyn rahan hallinnan mallit (Kan & Laurie 2014). Perheen yhteisten menojen hoitamisesta Suomessa tarkastelleet Anu Raijas ja Terhi-Anna Wilska (2007) havaitsivat, että tyypillisintä on jakaa vastuu yhteisistä menoista puolisoitten kesken tai antaa maksamistavuu sille puolisolle, jolla on tilanteessa enemmän rahaa.

2000-luvulla tehdyissä tutkimuksissa eläkeläisparien on havaittu noudattavan tyypillisesti parisuhteissaan nuorempia pareja perinteisempiä malleja. Esimerkiksi arjen rahanhallinnasta on perinteisesti vastannut mies (Bisdee ym. 2013). Kuitenkin Linda Kridahlin ja Ann-Zofie Duvanderin (2023) ruotsalaistutkimuksessa havaittiin, että rahan hallinnan tavat ovat eläkeläispareilla samansuuntaisia kuin nuoremmilla. Eläkeläispariskunnista 49 prosenttia oli yhdistänyt rahansa kokonaan ja 23 prosenttia osittain.

Ruotsissa rahakonfliktit ovat harvinaisempia yhteistä tiliä käyttävillä pariskunnilla. Tämä yhteys näkyy erityisesti eläkeikäisten pariskuntien kohdalla. (Duvander & Kridahl 2021.) Havaintoa voidaan ymmärtää elämäntulkuteorian avulla: Iäkkäillä tulot usein laskevat, mikä saattaa aiheuttaa huolta toimeentulosta. Rahatalouden hoito yhdessä puolison kanssa saattaa luoda taloudellista turvallisuuden tunnetta ja vähentää toimeentuloon liittyvää epävarmuutta. Nuoremmilla ikäluokilla ei ehkä ole yhtä vahvaa tarvetta taloudellisen epävarmuuden vähentämiseen (Duvander & Kridahl 2021; Kridahl & Duvander 2023).

Taloudellinen tilanne

Raha-asiat vaikuttavat merkittävästi parisuhteen osapuolten hyvinvointiin ja siten myös parisuhteeseen. Tämä näkyy etenkin toimeentulovaikeuksien kohdalla. Rand Congerin ja kumppaneiden (1994) taloudellisen paineen mallissa hypoteesina on, että lapsiperheen vanhempien kokemaa taloudellista niukkuutta etenee perhesuhteissa ketjureaktion tavoin aiheuttaen pahoinvointia perheeseen. Teorian periaatteita voidaan soveltaa myös parisuhteiden tarkasteluun. Hypoteesin mukaan ketjureaktio lähtee liikkeelle siitä, että heikot resurssit aiheuttavat yksilöille taloudellisia paineita. Paineet tulevat esiin arkisissa tilanteissa esimerkiksi huolena siitä, miten rahat riittävät laskuihin ja kaupassa käyntiin. Paineet taas lisäävät yksilön kokemaa stressiä ja erilaisia psyykkisiä oireita, kuten masentuneisuutta ja ahdistusta. Psyykinen kuorma taas siirtyy ja purkautuu herkästi parisuhteissa aiheuttaen riitaisuutta puolisoitten välille. Tutkimuksissa taloudellista painetta on mitattu muun muassa tulojen, varallisuuden, velanmaksun raskauden ja tulojen riittävyyden avulla (Elder ym. 1992; Conger ym. 2002; Dew 2007; Dew & Yorgason 2010).

Taloudellisen paineen mallia on tutkittu yhdysvaltalaisilla eläkeikäisillä pariskunnilla (Dew &

Yorgason 2010). Tulokset osoittavat, että taloudellinen paine on yhteydessä eläkkeelle siirtymisen vaiheeseen. Pidempään eläkkeellä olleilla taloudelliset kysymykset eivät suoraan olleet yhteydessä parisuhteen ahdinkoon. Tulosta voidaan selittää sillä, että pitkään eläkkeellä olleilla on ollut aikaa sopeutua uuteen tilanteeseensa. (Mt.)

Aikuisväestöä koskevassa eurooppalaisessa vertailussa on havaittu, että rahakonfliktit ovat heikosti toimeentulevilla muita yleisempiä (Kaittäla 2012). Myös yhdysvaltalaisutkimuksessa konfliktien havaittiin olevan yleisempiä suhteissa, joissa taloudellinen tilanne on heikko (Britt ym. 2010). Eläkeikäisiä ruotsalaispareja tutkineet Duvander ja Kridahl (2021; 2022) havaitsivat taloudellisten vaikeuksien olevan yhteydessä rahakonflikteihin.

Tulojen yhteydestä rahaerimielisyyksiin on saatu toisenlaisia tuloksia muissa tutkimuksissa. Scott Rickin ja kumppaneiden (2011) Yhdysvaltoihin paikantuvassa tutkimuksessa tulot eivät olleet vahvasti yhteydessä konflikteihin, vaan konflikteja selittivät puolisoitten erilaiset rahankäyttöprofiilit. Tulojen riittävyyden on havaittu yhdistyvän myös taloudenhallinnan tapoihin. Taloudellisista vaikeuksista kärsivillä pariskunnilla yhteinen tili vähentää konflikteja. Vastaavaa ilmiötä ei ole havaittavissa hyvin toimeentulevilla. (Duvander & Kridahl 2021.)

Sosiodemografiset tekijät

Aiemman tutkimuksen perusteella rahaerimielisyyksiä selittävät myös yksilöön liittyvät tekijät, kuten ikä, sukupuoli ja siviilisääty (Duvander & Kridahl 2021; Kaittäla 2012). Ikä on yksilön perusominaisuus, joka viittaa sekä elämänsä vaiheeseen että asemoitumiseen elinympäristössä ja sen ajalliseen muutokseen (Riley ym. 1988). Jokainen ikäkohortti kasvaa yhteiskunnan muuttuessa erilaiseen ympäristöön ja rahankäytön tapoihin vaikuttaa yksilön lapsuudenperhe rahankäytöineen (Kaittäla 2020). Siten esimerkiksi parisuhteeseen liittyvät tavat ja asenteet vaihtelevat ikäryhmien välillä. Aiemmissa tutkimuksissa on korostettu iän merkitystä erimielisyyksien yleisyyteen. Iäkkäämmillä ja pidempään yhdessä olleilla pareilla erimielisyydet parisuhteessa ovat harvinaisempia kuin nuoremmilla ja lyhyemmän ajan yhdessä olleilla pareilla (McGonagle ym. 1992). Usein kyse on siitä, että iäkkäämpien parisuhteet ovat pidempiä, joten arjen käytännöt ovat muovautuneet yhteisen taipaleen aikana pysyviksi, ja parisuhteen osapuolet ovat sopeutuneet toisiinsa.

Useimmat arkielämän käytäntöjä koskevat erimielisyydet on jo ratkaistu jollain tavalla (Bildtgård & Öberg 2017; Zietlow & Sillars 1988). Tutkimukset kuitenkin osoittavat eläkkeelle siirtymisen myös haastavan parisuhdearkea: se muuttaa ajankäyttöä ja roolijakoa kotona, mikä saattaa aiheuttaa uusia neuvottelutilanteita ja konflikteja puolisoien välillä (Bushfield ym. 2008).

Sukupuolen yhteys rahakonfliktien esiintymiseen vaihtelee tutkimusten välillä. Suomessa ja Ruotsissa miehet ilmoittavat naisia useammin konfliktista (Kaittila 2012). Toisaalta uudemmas ruotsalaisia koskevassa tutkimuksessa havaittiin naisten kokevan enemmän konflikteja (Duvander & Kridahl 2021). Sukupuolierojen taustalla saatavat olla miesten ja naisten erot toimeentulossa sekä kulutusasenteissa ja -tavoissa.

Työikäisiä tarkastelleissa eurooppalaisissa tutkimuksissa on todettu, että naisten kulutus on perhekeskeisempää kuin miesten. Naisten on havaittu priorisoivan kulutuspäätöksissään erityisesti lapsia ja perhettä, kun taas miesten kulutus paikantuu vahvemmin muihin kohteisiin. (Repo 2003; Halleröd ym. 2007.) Dinah Bisdeen ja kumppaneiden (2013a; ks. myös Bisdee ym. 2013b) Isoon-Britanniaan paikantuvan tutkimuksen perusteella iäkkäillä pariskunnilla kotitalouden kulujen kattaminen noudattaa perinteisiä sukupuolirooleja. Naisilla korostuvat kotiin ja kodinhoitoon liittyvät menoerat, miehillä kodin ulkoiset hankinnat. Miehet myös vastaavat suurelta osin parisuhteen raha-asioiden hoitamisesta. Naiset suhtautuvat perinteisiin rooleihin vaihtelevasti hyväksyen, vastustaen tai vetäytyen. Ikääntyessään yksilö voi joutua omaksumaan uusia toimintatapoja (Riley ym. 1988). Sukupuoliroolit voivatkin joustaa tai muuttua pakon edessä. Konflikteja voidaan kokea taloudellisen hallintavastuun siirtyessä naiselle esimerkiksi miehen sairastuttua. (van Damme ym. 2021.)

Siviilisäädyn yhteydestä rahakonfliktien esiintyvyyteen on saatu ristiriitaisia tutkimustuloksia. Osassa tutkimuksista on havaittu, että parisuhdemuoto ei ole yhteydessä rahakonfliktien yleisyyteen (van der Lippe ym. 2014; Duvander & Kridahl 2021). Osassa taas avioliitossa eläminen on selittänyt voimakkaammin koettuja erimielisyyksiä verrattuna avioliitossa elämiseen (Kaittila 2012). Ristiriitaisia tuloksia voidaan ymmärtää erilaisten parisuhdekulttuurien kautta. Esimerkiksi Pohjoismaissa avioliitto on yleinen yhdessä asuminen muoto myös nuoruusiän ohittaneilla pareil-

la. Suomessa myös korkeampi sosioekonominen asema ennustaa avioitumista (Mäenpää 2009). Perinteisempien perhearvojen maissa avioliitossa asuminen on harvinaisempaa, eikä se välttämättä heijasta samassa määrin pitkäaikaista sitoutumista parisuhteeseen kuten Pohjoismaissa (ks. Evertsson & Nyman 2014).

Tutkimusasetelma

Tutkimuksen aineistona käytetään Eläketurvakeskuksen keräämää ”Eläkkeensaajien toimeentulo ja taloudellinen hyvinvointi 2020” -aineistoa. Kyselyn perusjoukkona ovat Manner-Suomessa asuvat 55–85-vuotiaat työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeensaajat, joista poimittiin 5 000 henkilön otos. Otos koostui kahdesta osasta: henkilöistä (n = 2 317), jotka olivat osallistuneet satunnaisotannalla tehtyyn kyselytutkimukseen myös vuonna 2017 (heistä vanhimmat vastaajat olivat vuoden 2019 lopussa 88-vuotiaita), sekä kokonaan uusista vastaajista eli vuonna 2020 satunnaisotannalla valituista henkilöistä, jotka olivat vuoden 2019 lopussa 55–85-vuotiaita (n = 2 683).

Aineisto kerättiin postikyselynä syksyllä 2020, ja sen vastausaste oli korkea, 73 prosenttia. Tilastokeskus on laskenut aineistoon vastauskadon huomioivat analyysipainot, joilla on korjattu vastauskatoa erityisesti iän, sukupuolen ja eläkelajin mukaan. Aineistoon on yhdistetty lisäksi tietoja Tilastokeskuksen ja Eläketurvakeskuksen rekistereistä. (Ks. lisää aineistosta Palomäki ym. 2021.)

Tässä artikkelissa tutkitaan vuoden 2020 loppuun mennessä 65 vuotta täyttäneitä parisuhteessa eläviä vanhuuseläkeläisiä. Heitä on aineistossa 1 901. Rahaerimielisyyksiä koskevaan kysymykseen vastasi 1 846 vastaajaa. Kun vastaamatta jättäneet ja ”Ei osaa sanoa” valinneet pudotettiin pois analyysistä, jäi aineistoon 1 671 vastaajaa. Pariskuntaa käsitellään eläkeläispariskuntana vastaajan ollessa vanhuuseläkkeellä.

Kaikista parisuhteessa elävistä vastaajista runsas kymmenesosa oli jättänyt vastaamatta rahaerimielisyyksiä koskevaan kysymykseen. Mitä vanhempi vastaaja oli, sitä harvemmin tämä kysymykseen vastasi. Ne vastaajat, joille ei jäänyt rahaa pakollisten menojen jälkeen, jättivät vastaamatta selkeästi muita useammin. Lisäksi alimpaan tuloryhmään kuuluvista (tulot alle 1 500 euroa kuukaudessa) noin viidennes ei vastannut kysymykseen. Vastauskato sekä se, että tarkastelu ra-

joittuu pariskuntiin, selittää myös sen, että vastanneiden koulutustaso on hieman korkeampi kuin tämän ikäisellä väestöllä keskimäärin. Muilta osin jakaumat kaikkien pariskuntien ja erimielisyyskysymykseen vastanneiden osalta olivat melko lähellä toisiaan.

Tutkimuksessa selitettävänä muuttujana käytettiin kysymystä: ”Miten usein teidän ja puolison välillä on erimielisyyttä raha-asioissa?” Vastausvaihtoehdot olivat ”Päivittäin”, ”Viikoittain”, ”Kuukausittain”, ”Kerran pari vuodessa”, ”Ei koskaan” ja ”En osaa sanoa”. Koska päivittäin ja viikoittain erimielisyyksiä esiintyi vain harvalla (yhteensä 2,2 %), kolme ensimmäistä luokkaa yhdistettiin ryhmäksi, jota jatkossa tutkimuksessa kutsutaan nimellä *toistuvia erimielisyyksiä*. Luokat ”Kerran pari vuodessa” ja ”Ei koskaan” pidettiin ennallaan. Vastausvaihtoehdon ”kerran pari vuodessa” valinneita kutsutaan jatkossa nimellä *satunnaisia erimielisyyksiä*. Vastaamatta jättäneet ja ”En osaa sanoa” valinneet pudotettiin pois analyysistä (n = 230).

Tutkimuksessa käytetään rekisteritietoa vastaajan iästä vuoden 2020 lopussa. Vastaajat luokiteltiin neljään ikäluokkaan: 65–69-vuotiaat, 70–74-vuotiaat, 75–79-vuotiaat ja yli 80-vuotiaat. Tiedot vastaajan korkeimmasta suorituksesta tutkinnosta ovat Tilastokeskuksesta. Koulutustaso jaettiin kolmeen luokkaan: peruskoulu, toinen aste ja korkea-aste (ks. Palomäki ym. 2021).

Tieto siviilisäädystä on kysytty vastaajilta ja tarkasteluun otetaan luokat naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa (jatkossa *avioliitossa*) ja *avoliitossa* olevat. Aineistossa ei kysytty pariskunnan yhdessä asumista, mutta kysyttiin henkilöiden lukumäärästä kotitaloudessa. Yhden henkilön kotitaloudessa asui 17 parisuhteessa olevaa vastaajaa. Lisäksi 56 vastaajan kotitaloudessa oli yli kaksi asukasta. Nämä vastaajat ovat mukana tarkasteltavassa joukossa. Pariskunnan tilijärjestelyitä kysyttäessä vaihtoehdot olivat ”omat pankkitilit”, ”yhteinen pankkitili” sekä ”omat ja yhteinen pankkitili”. Puolisoiden välistä tuloeroa kuvaavan muuttujan osalta yhdistettiin ”Selvästi pienemmät” ja ”Jonkin verran pienemmät”, pidettiin ennallaan ”Suunnilleen samansuuruiset” ja yhdistettiin ”Jonkin verran suuremmat” ja ”Selvästi suuremmat”. ”En osaa sanoa” -vastanneet pudotettiin pois tarkastelusta.

Vastaajan ilmoittamat kotitalouden tulot laskettiin kulutusyksikköä kohden jakamalla tulot henkilöiden määrän neliöjuurella. Tulot jaettiin kol-

meen luokkaan: alle 1 500 €/kk, 1 500–2 000 €/kk ja yli 2 000 €/kk (ks. Palomäki ym. 2021; Ahonen ym. 2018). Vastaajien taloudellista tilannetta tarkastellaan lisäksi kysymyksellä ”Kun ajattelette kotitaloutenne kuukausituloja ja menoja, jääkö teille välttämättömien menojen jälkeen yleensä rahaa”. Vastausvaihtoehdot olivat ”Kyllä” ja ”Ei”. Kyselyssä on kysytty myös velanmaksun taloudellisesta rasittavuudesta kotitaloudelle. Vastausvaihtoehdot olivat ”Suuri”, ”Kohtalainen”, ”Pieni” ja ”Kotitaloudella ei ole velkaa”. Kaksi ensimmäistä vaihtoehtoa yhdistettiin luokaksi *kohtalainen*. Rahaerimielisyyskysymykseen vastanneista 1 542 vastasi kysymykseen velanmaksun rasittavuudesta. Tästä syystä hyödynsimme myös kotitalouden velkojen suuruutta koskevan kysymyksen ”Kotitaloudella ei ole velkaa” -vastausta¹, jolloin vastaajien lukumääräksi saatiin 1 668. (Taulukko 1.)

Tutkimusaineistossa korostuvat nuorimmat ikäluokat. Vastanneista yli puolet on miehiä. Koulutusasteen perusteella jakauma on melko tasainen, toisen asteen koulutus oli reilulla kolmanneksella ja peruskoulu vajaalla kolmanneksella. Avioliitto on yleisin (87 %) parisuhdemuoto. Tilijärjestelyistä yleisintä on omien tilien käyttö (41 %) ja harvinaisinta yhteinen tili (26 %). Selkeällä vähemmistöllä (18 %) pariskunnista puolisoiden tulot ovat yhtä suuret, ne ovat tyypillisesti pienemmät (43 %) tai suuremmat (40 %) kuin puolisolilla. Velanmaksu rasittaa kolmasosaa vastaajista. Valtaosalla vastaajista (79 %) jää ylimääräistä rahaa pakollisten menojen jälkeen. Vastaajat painottuvat kotitalouden tulojen osalta ylimpään ja keskimmäiseen tuloluokkaan.

Tutkimusmenetelmänä käytetään suoria jakauksia, ristiintaulukointia ja multinomiaalista logistista regressioanalyysia. Suorilla jakaumilla tarkastellaan, miten usein eläkeläiset kokevat erimielisyyksiä parisuhteissaan. Ristiintaulukoinnin avulla katsotaan kunkin taustamuuttujan yhteyttä erimielisyyksien yleisyyteen. Yksittäistarkastelujen jälkeen raportoidaan multinomiaalinen regressiomalli, jonka avulla selvitetään, mitkä tekijät selittävät erimielisyyksien yleisyyttä eläkeikäisten parisuhteissa kaikki taustamuuttujat samanaikaisesti huomioiden. Multinomiaalista logistista regressiomallia käytetään, koska selitettävä muuttuja on

¹ Kyselylomakkeessa kysyttiin ensin velan määrää ja sitten takaisinmaksun rasittavuutta. Usein ne vastaajat, jotka olivat vastanneet olevansa velattomia, eivät olleet vastanneet lainkaan velanmaksun rasittavuutta käsittelevään kysymykseen. Suuri osa eläkeläisistä vastasi, ettei heillä ole velkaa.

Taulukko 1. Painotettujen muuttujien jakauma, %, (n)

Ikä	%
65–69 v	32,9
70–74 v	33,4
75–79 v	19,9
Yli 80 v	13,7
Yht.	(1 671)
Sukupuoli	
Nainen	45,8
Mies	54,2
Yht.	(1671)
Koulutus	
Peruskoulu	31,3
Toinen aste	35,0
Korkea-aste	33,7
Yht.	(1 671)
Siviilisääty	
Avoliitto	86,9
Avoliitto	13,1
Yht.	(1 664)
Tilijärjestely	
Yhteinen tili	25,6
Omat ja yhteinen	33,8
Molemmilla omat	40,7
Yht.	(1 662)
Tuloero parisuhteessa	
Tulot tasan	17,8
Tulot puolisoa pienemmät	42,5
Tulot puolisoa suuremmat	39,8
Yht.	(1 654)
Velanmaksun rasite	
Ei velkaa	67,1
Pieni	14,9
Kohtalainen	18,0
Yht.	(1 668)
Jää rahaa välttämättömien menojen jälkeen	
Kyllä	79,2
Ei	20,8
Yht.	(1 640)
Kotitalouden tulot	
Yli 2 000 €/kk	43,8
1 500–2 000 €/kk	42,2
Alle 1 500 €/kk	14,0
Yht.	(1 645)

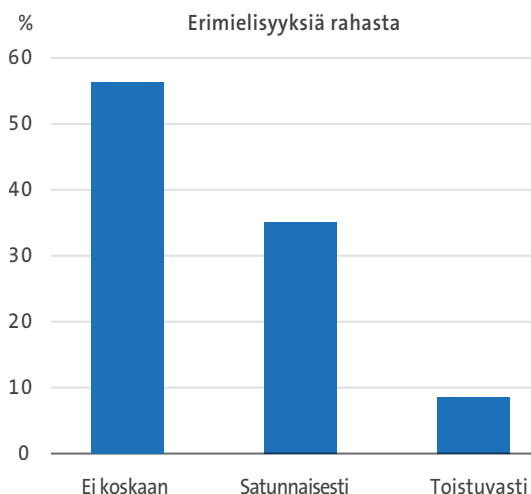
kolmiluokkainen. Mallista raportoidaan suhteelliset riskisuhteet (*relative risk ratio*, *RRR*), niiden tilastolliset merkitsevyydet sekä 95 %:n luottamusvälit.

Multinomiaalisessa logistisessa regressioanalyysissä verrataan erimielisyyksiä toistuvasti ja satunnaisesti kokevia niihin, jotka eivät koe koskaan erimielisyyksiä. Jokaisen selittävän muuttujan ensimmäinen luokka toimii referenssiryhmänä. Raportoidut suhteellisen riskisuhteen arvot kertovat, miten riski kuuluu satunnaisesti/toistuvasti erimielisyyksiä kokevien ryhmään suhteessa riskiin kuuluu niihin, jotka eivät koe koskaan erimielisyyksiä, vaihtelee selittävän muuttujan luokkien suhteen. Yli 1:n olevat arvot kertovat siitä, että riski kokea erimielisyyksiä suhteessa riskiin olla erimielisyyksiä kokemattomien ryhmässä on suurempi tarkasteltavalla ryhmällä kuin referenssiryhmällä. Kun arvo on alle 1, on tarkasteltavalla ryhmällä referenssiryhmää matalampi riski kokea erimielisyyksiä. Aineiston analyysissä hyödynnettiin StataMP-16-tilasto-ohjelmaa.

Tulokset

Kuvaileva tarkastelu

Eläkeläispariskunnista yli puolella ei ollut koskaan erimielisyyksiä raha-asioista. Satunnaisesti, kerran pari vuodessa esiintyvää erimielisyyttä on runsaalla kolmasosalla. Toistuvasti, vähintään kerran kuukaudessa esiintyviä erimielisyyksiä on kahdeksalla prosentilla. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Rahaan liittyvien erimielisyyksien yleisyys eläkeikäisten parisuhteissa.

Taulukossa 2 esitetään taustatekijöiden yhteys rahaan liittyvien erimielisyyksien yleisyyteen. Ikä ja sukupuoli ovat yhteydessä erimielisyyksien kokemiseen. Mitä iäkkäämpi vastaaja, sitä harvemmin erimielisyyksiä koetaan. Yli 75-vuotiaiden

ryhmissä noin 64 prosenttia ei kokenut erimielisyyksiä, kun 65–69-vuotiaiden ryhmässä osuus oli 50 prosenttia. Naiset (59 %) raportoivat hieman miehiä (54 %) useammin, ettei erimielisyyksiä ole. Miehet puolestaan raportoivat enemmän toistuvia

Taulukko 2. Erimielisyyksien yleisyys eläkeläispariskunnilla taustatekijöiden mukaan (%), ristiintaulukoinnit

Erimielisyyksiä rahasta?	Ei koskaan	Satunnaisesti	Toistuvasti
Ikä** (1 671)			
65–69 v	49,9	39,5	10,7
70–74 v	55,2	36,7	8,2
75–79 v	63,3	29,5	7,2
Yli 80 v	64,5	30,1	5,4
Sukupuoli* (1 671)			
Nainen	59,3	34,2	6,5
Mies	53,8	36,2	10,0
Koulutus (1 671)			
Peruskoulu	59,5	31,7	8,8
Toinen aste	52,7	37,9	9,4
Korkea-aste	57,2	35,9	7,0
Siviilisääty** (1 664)			
Avoliitto	56,1	36,2	7,7
Avoliitto	58,0	28,6	13,5
Tilijärjestely** (1 662)			
Yhteinen tili	60,8	33,3	5,9
Omat ja yhteinen	55,9	37,3	6,9
Molemmilla omat	53,6	35,0	11,4
Tuloero parisuhteessa (1 654)			
Tulot tasan	57,2	34,1	8,8
Tulot puolisoa pienemmät	56,5	35,3	8,2
Tulot puolisoa suuremmat	55,2	36,1	8,8
Velanmaksun rasite*** (1 668)			
Ei velkaa	61,5	32,6	5,8
Pieni	52,0	41,1	6,9
Vähintään kohtalainen	40,3	40,3	19,3
Jää rahaa välttämättömien menojen jälkeen*** (1 640)			
Kyllä	59,7	34,7	5,6
Ei	43,1	38,0	19,0
Kotitalouden tulot*** (1 645)			
Yli 2 000 €/kk	60,0	35,1	5,0
1 500–2 000 €/kk	52,9	38,5	8,7
Alle 1 500 €/kk	53,7	27,0	19,3
Yhteensä (1 671)	56,3	35,3	8,4

p < 0,05*; p < 0,01**; p < 0,001*** (Khiin neliö -testi)

ja satunnaisia erimielisyyksiä. Koulutusaste ei ole yhteydessä erimielisyyksiin.

Siviilisääty on yhteydessä erimielisyyksien esiintyvyyteen. Mielenkiintoinen havainto on, että avioliitossa olevat raportoivat useammin toistuvia erimielisyyksiä ja avioliitossa olevat useammin satunnaisia erimielisyyksiä. Kun rahaan liittyviä erimielisyyksiä ei ollut, ero ryhmien välillä oli pieni. Mitä yhdistetympi tilijärjestely pariskunnalla on, sitä harvinaisempia ovat erimielisyydet. Vastaaajista, joilla on yhteinen tili puolisonsa kanssa, 61 prosenttia vastasi, ettei erimielisyyksiä koeta, kun erilliset tilit säilyttäneillä osuus oli 54 prosenttia. Parisuhteen sisäiset tuloerot eivät ole yhteydessä erimielisyyksien kokemiseen.

Taloudellinen tilanne on kokonaisvaltaisesti yhteydessä rahaerimielisyyksiin. Erot ovat myös melko suuria ryhmien välillä. Velan rasituksen noustessa toistuvat erimielisyydet yleistyvät. Velattomilla on erimielisyyksiä muita vähemmän. Velattomista 60 prosenttia ei koe rahaan liittyviä erimielisyyksiä, kun vähintään kohtalaisen velkarasitteen kokeneilla osuus oli vain 40 prosenttia. Välttämättömien menojen jälkeen käteen jäävä raha vaikuttaa suojelevan erimielisyyksiltä. Tämä koskee erityisesti toistuvien erimielisyyksien kohtaamista, sillä satunnaisia erimielisyyksiä kokeneiden osuudessa ei ollut merkittäviä eroja siinä, jäikö rahaa välttämättömien menojen jälkeen. Myös tulot olivat yhteydessä rahaan liittyvien erimielisyyksien esiintyvyyteen. Pienemmät tulot (alle 1 500 €/kk) olivat yhteydessä erityisesti toistuviin erimielisyyksiin, sen sijaan satunnaisia erimielisyyksiä esiintyi useammin korkeamman tulotason ryhmässä.

Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi

Regressioanalyysissa riskiä kokea toistuvia ja satunnaisia rahaerimielisyyksiä verrattiin riskiin kuulua ryhmään, jossa erimielisyyksiä ei koeta koskaan. Tarkastellut selittävät tekijät ovat pääsääntöisesti samansuuntaisesti yhteydessä riskiin kokea toistuvia ja satunnaisia erimielisyyksiä. Yhteydet ovat kuitenkin voimakkaampia toistuvien rahamielisyyksien riskissä, joten tulosten tulkinnaassa keskitymme erityisesti siihen.

Tilastollisesti merkitseviä eroja havaitaan ikäryhmien ja sukupuolen suhteen, kun muut mallissa olevat muuttujat on vakioitu. Nuorimpaan ikäluokkaan kuuluvat vastaajat kokevat muita useammin sekä toistuvia (RRR 2,178 [95 %:n luottamusväli 1,033–4,589]) että satunnaisia (RRR

1,561 [1,068–2,281]) erimielisyyksiä. Miehet kokevat naisia useammin toistuvia rahaerimielisyyksiä (RRR 1,927 [1,174–2,351]). Avioliitossa olevat kokevat avioliitossa olevia harvemmin satunnaisia rahaerimielisyyksiä (RRR 0,645 [0,443–0,937]). Toistuvia erimielisyyksiä ilmenee rahansa erillään pitävillä enemmän kuin muilla (RRR 2,294 [1,303–4,04]). Yhteyttä ei kuitenkaan ole siinä tapauksessa, että yhteisen tilin rinnalla on käytössä omat tilit.

Kotitalouden taloudellinen tilanne on merkitävä rahaerimielisyyksiä selittävä tekijä. Sekä toistuvia (RRR 3,486 [2,142–5,672]) että satunnaisia (RRR 1,69 [1,227–2,329]) erimielisyyksiä esiintyy muita useammin heillä, joilla velan takaisinmaksun rasite on kohtalainen. Huomionarvoista on, ettei pieni velanmaksun rasite yhdisty toistuviin erimielisyyksiin. Satunnaiset erimielisyydet sen sijaan ovat velattomia yleisempiä myös pientä rasitetta kokevilla (RRR 1,484 [1,086–2,029]). Vastaaajat, joilla ei jää rahaa välttämättömien menojen kattamisen jälkeen, kokivat useammin toistuvasti erimielisyyksiä kuin ne, joilla rahaa jäi (RRR 2,419 [1,481–3,951]). Kotitalouden keskimääräistä pienemmät kulutusyksikkökohtaiset tulot ovat myös yhteydessä toistuviin erimielisyyksiin. Etenkin kotitalouksissa, joissa tulot olivat vähemmän kuin 1 500 euroa kuukaudessa kulutusyksikköä kohden, riski oli suuri (RRR 3,544 [1,857–6,763]). Tämän lisäksi myös keskimäisessä tuloluokassa erimielisyydet olivat ylintä tulo luokkaa yleisempiä (RRR 1,935 [1,129–3,319]). 1 500–2 000 euron kulutusyksikkökohtaisilla tuloilla korostuvat myös satunnaisesti esiintyvät erimielisyydet (RRR 1,356 [1,046–1,759]). Satunnaisesti esiintyvissä erimielisyyksissä kaikista pienituloisimmat eivät kuitenkaan erotu ylimmän tulo luokan vastaajista.

Taulukko 3. Rahakonflikteja selittävät tekijät eläkeläisten parisuhteissa, multinomiaalinen logistinen regressio-analyysi (n= 1 596)

	Satunnaisesti (vs. ei koskaan)			Toistuvasti (vs. ei koskaan)		
	RRR	p-arvo	[95% CI]	RRR	p-arvo	[95% CI]
Ikä						
Yli 80 v (ref.)	1			1		
65–69 v	1,561	0,021*	[1,068–2,281]	2,178	0,041*	[1,033–4,589]
70–74 v	1,267	0,201	[0,882–1,82]	1,447	0,317	[0,701–2,989]
75–79 v	1,007	0,972	[0,681–1,489]	1,603	0,227	[0,745–3,448]
Sukupuoli						
Nainen (ref.)	1			1		
Mies	1,283	0,067	[0,983–1,674]	1,927	0,01*	[1,174–3,166]
Koulutus						
Perusaste (ref.)	1			1		
Toinen aste	1,219	0,178	[0,914–1,626]	1,135	0,609	[0,699–1,843]
Korkea-aste	1,187	0,279	[0,87–1,618]	1,362	0,267	[0,789–2,351]
Siviilisäätö						
Avoliitto (ref.)	1			1		
Avoliitto	0,645	0,021*	[0,443–0,937]	1,007	0,979	[0,573–1,77]
Tilijärjestely						
Yhteinen tili (ref.)	1			1		
Omat ja yhteinen	1,284	0,099	[0,954–1,728]	1,796	0,056	[0,984–3,275]
Molemmilla omat	1,327	0,057	[0,992–1,776]	2,294	0,004**	[1,303–4,04]
Tuloero parisuhteessa						
Tulot tasan (ref.)	1			1		
Tulot pienemmät	1,142	0,435	[0,818–1,594]	1,425	0,252	[0,777–2,612]
Tulot suuremmat	1,047	0,787	[0,749–1,465]	1,210	0,512	[0,684–2,141]
Velanmaksun rasite						
Ei velkaa (ref.)	1			1		
Pieni	1,484	0,013*	[1,086–2,029]	1,537	0,176	[0,824–2,864]
Vähintään kohtalainen	1,690	0,001**	[1,227–2,329]	3,486	0,000***	[2,142–5,672]
Jää rahaa välttämättömien menojen jälkeen						
Kyllä (ref.)	1			1		
Ei	1,340	0,071	[0,975–1,842]	2,419	0,000***	[1,481–3,951]
Kotitalouden tulot						
Yli 2 000 €/kk (ref.)	1			1		
1 500–2 000 €/kk	1,356	0,021*	[1,046–1,759]	1,935	0,016*	[1,129–3,319]
Alle 1 500 €/kk	0,948	0,805	[0,621–1,447]	3,544	0,000***	[1,857–6,763]

p < 0,05*; p < 0,01**; p < 0,001***; RRR = Relative risk ratio; 95 % CI = 95 prosentin luottamusväli.

Johdopäätökset

Tulosten perusteella raha aiheuttaa erimielisyyksiä myös eläkeikäisten parisuhteissa. Yli puolet vanhuuseläkeläisistä ei kokenut rahakonflikteja lainkaan, kolmasosa muutaman kerran vuodessa ja alle kymmenen prosenttia kuukausittain. Tulokset tukevat aiempien tutkimusten havaintoa siitä, että ikääntyneet kokevat erimielisyyksiä vähemmän kuin työikäiset. Eläkeikässä erimielisyyttä aiheuttavat rahakäytännöt on todennäköisesti jo ratkaistu tavalla tai toisella (ks. Duvander & Kridahl 2021; Ervasti & Kaittila 2015) ja suhteet, joissa ristiriitoja on paljon, ovat mahdollisesti jo päättyneet.

Tutkimuksen tavoitteena oli myös selvittää, mitkä tekijät ovat yhteydessä eläkeikäisten pariskuntien rahakonflikteihin. Tulosten perusteella pariskuntien rahaerimielisyyksiä voidaan ymmärtää etenkin taloudellisen tilanteen kautta, mutta myös parisuhteen rahakäytäntöjen ja sosiodemografisten tekijöiden huomioiminen on tärkeää ristiriitojen tarkastelussa. Mielenkiintoinen havainto oli myös, että tarkastellut tekijät selittivät erityisesti toistuvia rahaerimielisyyksiä, satunnaisissa erimielisyyksissä erot eläkeläisryhmien välillä olivat pienempiä.

Tulosten perusteella rahakonflikteja on vähemmän vanhemmilla kuin nuoremmilla eläkeikäisillä (ks. myös Duvander & Kridahl 2021). Nuoremmat vanhuuseläkeläiset kokevat sekä toistuvia että satunnaisia konflikteja useammin kuin vanhemmat. Tätä voi selittää se, että eläköitymistä seuraavaan tulojen pienenemiseen ei välttämättä ole vielä täysin sopeuduttu (Dew & Yorgason 2010). Suomalaiseläkeläisillä sukupuoli yhdistyy selkeästi toistuviin erimielisyyksiin. Miehet raportoivat erimielisyyksiä naisia useammin. Havainto on linjassa aiemman suomalaisia käsittelevän tutkimuksen kanssa (Kaittila 2012).

Vastaajan koulutusaste ei ole yhteydessä erimielisyyksien kokemiseen. Eurooppalaisia pariskuntia tarkastelevassa tutkimuksessa 18–45-vuotiaiden koulutusaste oli yhteydessä koti- ja palkkatyön konflikteihin, mutta ei rahakonflikteihin (van der Lippe ym. 2014). Täten saatu tulos osin vahvistaa aiempia havaintoja. Myös siviilisäätö on yhteydessä rahakonfliktien kokemiseen. Vaikka kaksisuolotteisen ristiintaulukoinnin perusteella avioliitossa elävät kokevat avioituneita useammin toistuvia rahakonflikteja, eivät ne regressiomallissa, jossa voidaan kontrolloida samanaikaisesti eri tekijöitä, ole yleisempiä. Sen sijaan satunnaiset konfliktit olivat avioliitossa olevilla avioituneita harvinaisempia.

Tulosta voidaan pitää yllättävänä, sillä parisuhteen muodolla ei yleensä ole havaittu yhteyttä rahakonflikteihin (van der Lippe ym. 2014; Duvander & Kridahl 2021), ja mikäli yhteys on havaittu, konfliktit ovat yleisempiä avopareilla (Kaittila 2012). Toisaalta edellä mainituissa tutkimuksissa ei pariskuntia tarkasteltu ikäspesifisesti. Tulosta voisi selittää eläkeikäisten parisuhteiden erilaisuus verrattuna nuorten ja keski-ikäisten parisuhteisiin. Perinteisesti nuorilla ja keski-ikäisillä avioliitto on edeltänyt avioliittoa. Eläkeikäisen avioliitto saattaa olla useammin avioeron jälkeinen suhde, jossa ei halutakaan luoda enää uutta kiinteää yhteistaloutta, jossa tulot ja kulut ovat yhteisiä (Brown & Wright 2017; 2016).

Tilijärjestelyt selittivät myös erimielisyyksiä rahakäytännöissä. Toistuvia erimielisyyksiä ilmenee rahansa yhdistävillä pariskunnilla vähemmän kuin rahansa erillään pitävillä. Tulos mukailee aiemman tutkimuksen havaintoja. Kridahl ja Duvander (2023) havaitsivat, että osittain yhteisiä tai täysin yhteisiä tilejä pitävät pariskunnat kokevat toistuvia konflikteja harvemmin kuin täysin eri tilejä pitävät pariskunnat. Yhteinen tili ei välttämättä automaattisesti johda konfliktien vähenemiseen. Erimielisyydet tai niiden vähäisyys saattavat olla yhteisen tilin perustamisen taustalla. Avoimeksi jääkin, onko yhteinen tili sopuisuuden seuraus vai keino sopuisuuden saavuttamiseen. Tässä tutkimuksessa eläkeläispariskuntien tuloerojen ei havaittu olevan yhteydessä rahakonfliktien yleisyyteen. Aiemmissa tutkimuksissa pariskunnan väliset tuloerot ovat olleet yhteydessä erimielisyyksien yleisyyteen siten, että naisen ollessa parempituloinen ovat ristiriidat yleisempiä (Britt ym. 2010; Kaittila 2012).

Taloudellisen paineen mallin hypoteesina on, että haastava taloudellinen tilanne aiheuttaa herkästi ristiriitoja myös perhesuhteisiin (Elder ym. 1992). Teoria on saanut empiiristä tukea useista aiemmista tutkimuksista (esim. Dew 2007; Dew & Yorgason 2010). Myös tässä tutkimuksessa pariskuntien havaitaan kokevan erimielisyyksiä erityisesti silloin, kun taloudellinen tilanne rasittaa tai rahaa on käytettävissä vähän. Kotitalouden kokemaa velanmaksun rasittavuus on niin ikään yhteydessä rahakonfliktien yleisyyteen. Vähintään kohtalaiseksi arvioitu velanmaksun rasitus yhdistyy erityisesti toistuviin erimielisyyksiin. Velanmaksu heikentää kulumahdollisuuksia vähentämällä käyttövaroja. Tämä oletettavasti lisää rahankäyttöön liittyviä neuvotteluita ja erimielisyyksiä.

Suomalaisilla eläkeläispariskunnilla toistuvat erimielisyydet ovat huomattavasti yleisempiä silloin, kun rahaa ei jää välttämättömien menojen jälkeen. Lätkäillä ruotsalaispariskunnilla kotitalouden taloudellisen liikkumavaran on havaittu suojelevan rahakonflikteilta. Kun rahaa ei jää säästöön, rahakonfliktit ovat yleisempiä (Duvander & Kridahl 2022). Tulos voisi viitata koettuun taloudelliseen paineeseen (ks. Dew & Yorgason 2010).

Kotitalouden tulot ovat yhteydessä erimielisyyksien kokemiseen. Toistuvia erimielisyyksiä on käytännössä sitä enemmän, mitä vähemmän tuloja on. Tältä osin tulokset ovat aiemman tutkimuksen mukaisia (vrt. Britt ym. 2010). Satunnaisia erimielisyyksiä on eniten keskituloisilla eläkeläisillä. Tulos saattaisi viitata erilaisiin neuvotteluihin. Kyseessä saattavat olla suuremmat hankinnat tai muu ylimääräinen kulutus, joihin pienituloisilla ei ole mahdollisuutta. Satunnaisia ja toistuvia erimielisyyksiä koskevat erilaiset tulokset voisivat viitata erilaisiin kulutustapoihin, jotka puolestaan voivat johtaa erilaisiin ja eri aikaväleihin ilmeneviin rahakonflikteihin (vrt. Rick ym. 2011). Tulojen osalta on otettava huomioon pienituloisimpien vastaajien muita suurempi sisäinen kato rahaerimielisyyksilyksymyksessä. Käsitteellinen eronteko erimielisyyden ja arkisen neuvottelun välillä on voinut olla vaikeaa. Tämä voi vaikuttaa vastaamiseen, jos ainoastaan selkeä toistuva erimielisyyden tunnistetaan erimielisyydeksi.

Tämä artikkeli on ensimmäinen suomalaisten eläkeikäisten raharistiriitoja kartoittava tutkimus, ja sillä on omat rajoitteensa. Rahaerimielisyyksiä tarkasteltiin sosiaalitieteille perinteisten mittarien, rahakäytäntöjen, sosiodemografisten tekijöiden ja taloudellisen tilanteen kautta. Parisuhdekonfliktien taustalla vaikuttavat kuitenkin myös monet vuorovaikutukseen sekä parisuhteen laatuun ja kestoon liittyvät tekijät (ks. esim. Bradbury & Karney 1993). Näiden muuttujien vaikutusta eläkeikäisten rahaerimielisyyksiin olisikin tärkeä tarkastella tulevissa tutkimuksissa. On myös tärkeä selvittää, millaiset rahan liittyvät teemat eläkeikäisten parisuhdeissa aiheuttavat ristiriitoja, miten näitä tilanteita ratkaistaan ja millaisia vaikutuksia erimielisyyksillä on eläkeikäisten hyvinvointiin. On olennaista tietää, millaisista tilanteista rahakonflikteissa on kyse. Tässä tutkimuksessa selitettävänä muuttujana on kysymys koetuista rahaerimielisyyksistä parisuhdeissa. Aiempi tutkimus osoittaa, että raha-asioihin liittyy toisinaan myös puolisoitten välistä taloudellista väkivaltaa, joka ilmenee esimerkiksi toi-

sen rahankäytön kontrollointina tai taloudellisenä hyväksikäyttönä (Adams ym. 2008). Ikääntyneiden kokeman parisuhdeväkivallan tiedetään myös olevan yleistä, ja se on myös ikävaihe, jossa väkivaltaan saattaa olla erityisen haastava hakea apua (Beaulaurier ym. 2008).

Eläkeikäessä niin pariskunnan tuloissa ja kuluksessa kuin parisuhdearjessakin tapahtuu muutoksia. Eläkeikäen tulleilla suurilla ikäluokilla on kertynyt varallisuutta enemmän kuin aiemmilta sukupolville (Ahonen 2023). Kun varallisuutta on enemmän, lisääntyvät myös taloudelliset päätökset, kuten missä määrin lapsia ja lastenlapsia tuetaan taloudellisesti tai mitä tehdään kesämökille. Varallisuus voi myös lisätä kuluja, esimerkiksi asunnon kunnostuksessa ja ylläpidossa. Näissä tilanteissa puolisoitten välille saattaa tulla myös erimielisyyttä. Toisaalta rahavarallisuus saattaa vähentää rahahuolia, ja sitä kautta erimielisyyksiä. Tilanteet eivät myöskään koske ainoastaan ikääntynyttä pariskuntaa vaan myös heidän perillisiä. Ikääntynyt voi siten kokea rahakonflikteja, vaikkei olisikaan parisuhdeissa.

Tutkimuksemme osoitti, että rahan liittyvät erimielisyydet haastavat parisuhdearkea osalla eläkeläispariskunnista. Eläkepariskuntien rahakonflikteja on Suomessa tutkittu vähän ja aiheesta on suhteellisen vähän julkista keskustelua, mikä on jopa jossain määrin yllättävää ottaen huomioon, että yli 65-vuotiaat muodostavat merkittävän ja kasvavan osan aikuisväestöstä ja heidän taloudellisella hyvinvoinnillaan on siten entistä suurempi merkitys myös kuvaan koko väestön taloudellisesta hyvinvoinnista.

Toistaiseksi eläkeläispariskuntien raha-asioitten hoitoon ei ole myöskään kiinnitetty juuri huomioita palveluita kehitettäessä. Sosiaalipalvelujen (Viitasalo 2019) puitteissa perheiden raha-asioihin liittyvää kehittämistyötä on tehty lähinnä nuorempien perheiden parissa (huom. kuitenkin Suvanto ry:n toiminta). Tulevaisuudessa olisikin tärkeä kehittää tukea myös taloudellisia paineita ja raharistiriitoja kokeville eläkeläispariskunnille. Palvelujen kehittämisessä on tarpeen huomioida etenkin eläkkeelle siirtymisen vaihe, jossa tutkimuksemme mukaan erimielisyydet ovat yleisiä.

Saapunut 28.4.2023
Hyväksytty 5.3.2024

KIRJALLISUUS

- Adams, Adrienne E. & Sullivan, Chris M. & Bybee, Deborah & Greeson, Megan R. (2008) Development of the Scale of Economic Abuse. *Violence Against Women* 14 (5), 563–588.
- Ahonen, Kati (2023) Suomalaisten vanhuuseläkeläisten varallisuus ja taloudellinen tyytyväisyys. *Yhteiskuntapolitiikka* 88 (4), 371–382.
- Ahonen, Kati & Palomäki, Liisa-Maria & Polvinen, Anu (2018) Eläkeläisten toimeentulokokemukset vuonna 2017. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 03/2018, 32–34. Helsinki.
- Ahonen, Kati & Vaittinen, Risto (2015) Eläkeikäisten kulutus Suomessa 1985–2012. Eläketurvakeskuksen raportteja 06/2015. Helsinki.
- Beaulaurier, Richard & Seff, Laura & Newman, Frederick (2008) Barriers to help-seeking for older women who experience intimate partner violence: A descriptive model. *Journal of Women & Aging* 20 (3–4), 231–248.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002) *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Bildtgård, Torbjörn & Öberg, Peter (2017) *Intimacy and Ageing: New Relationships in Later Life*. Bristol: Bristol University Press.
- Bisdee, Dinah & Daly, Tom & Price, Deborah (2013a) Behind closed doors: Older couples and the gendered management of household money. *Social Policy & Society* 12 (1), 163–174.
- Bisdee, Dinah & Price, Deborah & Daly, Tom (2013b) Coping with age-related threats to role identity: Older couples and the management of household money. *Journal of Community & Applied Social Psychology* 23 (6), 505–518.
- Blood, Robert & Wolfe, Donald (1960) *Husbands and Wives: The Dynamics of Married Living*. Glencoe: Free Press.
- Bradbury, Thomas & Karney, Benjamin (1993) Longitudinal study of marital interaction and dysfunction: Review and analysis. *Clinical Psychology Review*, 13(1), 15–27.
- Britt, Sonya L. & Huston, Sandra & Durband, Dorothy B. (2010) The determinants of money arguments between spouses. *Journal of Financial Therapy* 1 (1), 42–60.
- Bronfenbrenner, Urie (1979) *The Ecology of Human Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brown, Susan & Wright, Mathew (2017) Marriage, cohabitation, and divorce in later life. *Innovation in aging*, 1(2), igx015.
- Brown, Susan & Wright, Matthew (2016) Older adults' attitudes toward cohabitation: Two decades of change. *The Journals of Gerontology: Series B*, 71(4), 755–764.
- Bushfield, Suzanne Y. & Fitzpa, Tanya R. & Vinick, Barbara H. (2008) Perceptions of “impingement” and marital satisfaction among wives of retired husbands. *Journal of Women & Aging* 20 (3–4), 199–213.
- Conger, Rand D. & Xiao-Jia, Ge & Frederick O, Lorenz (1994) Economic stress and marital relations. In Rand D. Conger & Glen H. Elder (eds.) *Families in Troubled Times*. New York: Aldine de Gruyter, 187–203.
- Conger, Rand D. & Wallace, Lora Ebert & Sun, Yumei & Simons, Ronald L. & McLoyd, Vonnie C. & Brody, Gene H. (2002) Economic pressure in African American families: a replication and extension of the family stress model. *Developmental Psychology* 38 (2), 179–93.
- van Damme, Maïke & Cortina, Clara & González, Maria José (2021) Couples' relative resources, male power, and relationship conflict from a comparative perspective. *Journal of Family Issues*, 1–25.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla (2013) Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Verkkokatsauksia 34/2013. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/verkkokatsauksiasarja/DzLYiw7b/parisuhdevakivalta_34.pdf haettu 30.1.2023
- Dew, Jeffrey (2007) Two sides of the same coin? The differing roles of assets and consumer debt in marriage. *Journal of Family and Economic Issues* 28, 89–104.
- Dew, Jeffrey & Yorgason, Jeremy (2010) Economic pressure and marital conflict in retirement aged couples. *Journal of Family Issues* 31 (2) 164–188.
- Duvander, Ann-Zofie & Kridahl, Linda (2021) Best done differently? Couples' money pooling and the association with economic conflicts. *Journal of Social and Personal Relationships* 39 (5), 1344–1368.
- Elder, Glen H. & Conger, Rand D. & Foster, E. Michael, & Ardel, Monika (1992) Families under economic pressure. *Journal of Family Issues* 13 (1), 5–37.
- Ervasti, Heikki & Kaittila, Anniina (2015) Mikä selittää parisuhteen ristiriitoja? Tarkastelussa kotityöt, raha ja ansiotyö. *Sociologia* 52 (2).
- Evans, Ann & Gray, Edith (2021) Cross-national differences in income pooling among married and cohabiting couples. *Journal of Marriage and Family* 83 (2), 534–550.
- Evertsson, Lars & Nyman, Charlott (2014) Perceptions and practices in independent management: blurring the boundaries between “mine,” “yours” and “ours”. *Journal of Family and Economic Issues* 35, 65–80.
- Furnham, Adrian & Argyle, Michael (1998) *The Psychology of Money*. New York: Routledge.
- Haavio-Mannila, Elina (1968) *Suomalainen nainen ja mies*. Porvoo: WSOY
- Halleröd, Björn & Diaz, Capitolina & Stocks, Janet (2007) Doing gender while doing couple: Concluding remarks. In Janet, Stocks & Capitolina, Díaz & Björn, Halleröd (eds.) *Modern Couples Sharing Money, Sharing Life*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 143–155.
- Kaittila, Anniina (2012) Monetary conflicts within co-residential unions: A comparative perspective. *Research on Finnish Society* 5, 19–28.

- Kaittila, Anniina (2020) Why do conflicts over money occur between partners? Exploring the explanations of childbearing adults in Finland. *Journal of Family Studies* 26 (4), 511–527.
- Kan, Man Yee & Laurie, Heather (2014) Changing patterns in the allocation of savings, investments and debts within couple relationships. *The Sociological Review* 62 (2), 335–358.
- Kridahl, Linda & Duvander, Ann-Zofie (2023) Financial Disagreements and Money Management Among Older Married and Cohabiting Couples in Sweden. *Journal of Family and Economic Issues* 44(2), 394–411
- Kuivalainen, Susan & Järnefelt, Noora & Kuitto, Kati & Ritola, Suvi (2019) Naisten ja miesten eläke-erot – katsaus tutkimukseen ja tilastoihin. Sosiaali- ja terveystieteiden raportteja ja muistioita 2019:66, 24–29. Helsinki.
- van der Lippe, Tanja & Voorpostel, Marieke & Hewitt, Belinda (2014) Disagreements among cohabiting and married couples in 22 European countries. *Demographic Research* 31 (10), 247–274.
- Lott, Yvonne (2017) When my money becomes our money: Changes in couples' money management. *Social Policy & Society* 16 (2), 199–218.
- Martikainen, Pekka & Murphy, Mike & Moustgaadr, Heta & Mikkonen, Janne (2019) Living arrangements of older persons in 1987–2035 in Finland: trends by age, sex and educational attainment. *Ageing & Society* 39 (2), 358–380.
- McGonagle, Katherine A. & Kessler, Ronald C., & Schilling, Elizabeth A. (1992) The frequency and determinants of marital disagreements in a community sample. *Journal of Social and Personal Relationships* 9 (4), 507–524.
- Mäenpää, Elina (2009) Cohabiting partners socioeconomic characteristics and the transition to marriage in Finland. *Finnish yearbook of population research*, 63–78.
- Pahl, Jan (1989) *Money and Marriage*. Macmillan: Basingstoke.
- Palomäki, Liisa-Maria & Ahonen, Kati & Ilmakunnas, Ilari & Kuivalainen, Susan & Polvinen, Anu (toim.) (2021) Eläkeläisten toimeentulokokemukset vuonna 2020 ja muutos vuodesta 2017. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 05/2021. Helsinki.
- Papp, Lauren M. & Cummings, E. Mark & Goeke-Morey, Marcie C. (2009) For richer, for poorer: Money as a topic of marital conflict in the home. *Family Relations* 58 (1), 91–103.
- Raijas, Anu, & Wilksa, Terhi-Anna (2007) Huolenpitoa ja jakamista-raham ja ajan jakautuminen suomalaisissa lasiperheissä. Työselosteita/esitelmää 104. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Rantala, Juha & Pyy-Martikainen, Marjo & Riihelä, Marja (2021) Miten nettotulot muuttuvat eläkkeelle siirryttäessä? Tarkastelu nettotulosuhteen muutoksesta vuosina 2002–2017. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 04/2021. Helsinki.
- Rauer, Amy & Jensen, Jakob F. (2016) These happy golden years? The role of retirement in marital quality. In Jamila Bookwala (ed.) *Couple relationships in the middle and later years: Their nature, complexity, and role in health and illness*. American Psychological Association, 157–176.
- Repo, Katja (2003) Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 64–85.
- Rick, Scott I. & Small, Deborah A. & Finkel, Eli J. (2011) Fatal (fiscal) attraction: spendthrifts and tightwads in marriage. *Journal of Marketing Research* 48 (2), 228–237.
- Riley, Matilda White & Foner, Anne, & Waring, Joan. (1988) *Sociology of age*. Sage Publications, Inc.
- Ruppner, Leah (2010) Conflict and housework: does country context matter? *European Sociological Review* 26 (5), 557–570.
- Tilastokeskus (2021a) Sukupuolten tasa-arvo Suomessa. https://tilastokeskus.finna.fi/Record/doria_rtk.10024_184395
- Tilastokeskus (2021b) Tulonjakotilasto. Kotitalousväestön pienituloisuusindikaattoreita kotitalouden elin vaiheen mukaan, 1990–2020. Viimeksi päivitetty 15.12.2021 https://statfin.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tjt/statfin_tjt_pxt_127h.px/table/tableViewLayout1/
- Tilastokeskus (2022) Asunnot ja asuinolot. Asuntokunnat koon, vanhimman iän ja sukupuolen sekä talotyypin mukaan, 2005–2021. Viimeksi päivitetty 28.4.2022. https://statfin.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__asas/statfin_asas_pxt_116d.px/table/tableViewLayout1/
- Zietlow, Paul H. & Sillars, Alan L. (1988) Life-stage differences in communication during marital conflicts. *Journal of Social and Personal Relationships* 5 (2), 223–245.
- Vaalavuo, Maria (2018) Sosiaali- ja terveyspalveluiden merkitys eläkeläisten toimeentulolle. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2018. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Viitasalo, Katri (2019) Mistä taloussosiaalisuudessa on kyse? Teoksessa Minna Zechner & Sirpa Karjalainen & Kari Viitasalo (toim.) *Avauksia taloussosiaalisuudesta*. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, 8–15.
- Vogler, Carolyn & Pahl, Jan (1994) Money, power and inequality within marriage. *The Sociological Review* 42 (2), 263–288.

ENGLISH SUMMARY

Riku Wallin & Kati Ahonen & Ilari Ilmakunnas & Anniina Kaittila & Susan Kuivalainen: Financial disagreements among older couples in Finland (Rahaerimielisyydet suomalaisten vanhuuseläkeläisten parisuhteissa)

Money is one of the major sources of conflict between marital and cohabiting partners. Compared to other sources of conflict, disagreements over finances are often more severe and can threaten the well-being and happiness of couples. Earlier studies concerning financial conflicts have concentrated on working-age couples, and there is a lack of research into disagreements among older couples. In this article we apply the social ecological theory by Ted Huston (2000) to explore what explains conflicts between old-age intimates.

The results indicate that around half of older couples disagree sometimes over finances. Less than ten per cent disagree monthly and one-third a few times a year. The presence of conflicts may be understood by reference to environmental, relationship, and individual level factors. According to our results, financial disagreements may be explained by early old age, gender, having separate bank accounts, financial pressure (difficulties in paying debt, low income, feeling of having no money left over after necessary expenses). In sum, the results make it clear that financial disagreements are present in the life of older couples. It is important that services and policy development takes account of older individuals' need for support in money matters and financial disagreements.

Keywords: financial disagreements, old age, money, pensions, couple relationship.

KIRJOITTAJAT

Wallin, Riku, VTM, sosiaalityöntekijä, Varsinais-Suomen hyvinvointialue (riku-petteri.wallin[at]varha.fi)

Ahonen, Kati, VTL, ekonomisti, Eläketurvakeskus (kati.ahonen[at]etk.fi)

Ilmakunnas, Ilari, VTT, erikoistutkija, Eläketurvakeskus (ilari.ilmakunnas[at]etk.fi)

Kaittila, Anniina, erikoistutkija, VTT, Turun yliopisto (anniina.kaittila[at]utu.fi)

Kuivalainen, Susan, dos., VTT, osastopäällikkö, Eläketurvakeskus (susan.kuivalainen[at]etk.fi)